यान्नं दद्यात् यस्मिन्नहनि प्रेतः स्यादिति । अत ऊर्द्ध्वं सपिण्डीकरणान्तश्राद्धनिमित्तादाद्यसंवत्सरादूर्द्ध्वं संवत्सरे संवत्सरे प्रतिवर्षं यस्मिन्नहनि मृतस्तस्मिन्नहनि मृताय दद्यात् । व्याघ्रः "प्रतिसंवत्सरञ्चैवमेकोद्दिष्टं मृताहनि" । एतेन सपिण्डीकरणापकर्षे आद्यसंवत्सरेऽपि मृताहे श्राद्धान्तरं कर्त्तव्यमिति मैथिलोक्तं हेयम् । व्यक्तमाह हेमाद्रिधृतवचनम् "पूर्णे संवत्सरे श्राद्धं षोडशं परिकीर्त्तितम् । तेनैव च सपिण्डत्वं तेनैवाब्दिकमिष्यते" । अत्र पूर्णसंवत्सरे क्रियमाणश्राद्धाद् यथोभयनिर्वाहस्तथापकृष्टसपिण्डीकरणश्राद्धादप्युभयनिर्वाहो न पूर्णसंवत्सरे आब्दिकान्तरम् । एवं पञ्चदश श्राद्धेऽप्युन्नेयम् । मत्स्यपु० "ततः प्रभृति सक्रान्तावुपरागादिपर्वसु । त्रिपिण्डमाचरेत् श्राद्धमेकोद्दिष्टं मृताहनि" । ततः प्रेतत्वपरिहारात्, त्रिपिण्डं त्रैपुरुषम् । निरुपपदमृताहशब्दः मृतसम्बन्धिमासपक्षतिथिविशेषपरः । उपपदात्तु क्वचित्तिथिविशेषमात्रपरः । यथा मृताहे प्रतिमासं कुर्य्यादित्यादौ । शङ्खः "सपिण्डीकरणादूर्द्ध्वं यत्र यत्र प्रदीयते । तत्र तत्र त्रयं कुर्य्यात् वर्जयित्वा मृताहनि । अमावास्या क्षयो यस्य प्रेतपक्षेऽथ वा पुनः । सपिण्डीकरणादूर्द्ध्वं तस्योक्तः पार्वणो विधिः" श्रा०त० । अधिकम् एकोद्दिष्टशब्दे १५२१पृ० पार्वणशब्दे ४३१८पृ० च दृश्यम् ।

सांवादिक पु० सम्यग्वादायालं ठञ् । १नैयायिके जटा० । सवाददातरि च । [अमरः । २संशयविषये च ।

सांशयिक त्रि० संशयमापन्नः ठञ् । १सन्दिहाने संशययुक्ते

सांसारिक त्रि० संसाराय हितम् तत्र भवो वा ठक् । १संसारभवे २संसारोपयोगिनि वा पदार्थे ।

सांसिद्धिक त्रि० संसिद्धिः स्वभावसिद्धिः तया निर्वृत्तं ठञ् । स्वभावसिद्धे "सांसिद्धिकमुदाहृतम्" भाषाप० ।

साकम् अव्य० सह अकति अक-अमु सादेशः । १साहित्ये २सहार्थे अमरः । तद्योगे गौणक्रियान्वयिनि तृतीया ।

साकल्य न० सकलस्य भावः ष्यञ् । १समुदाये । स्वार्थे ष्यञ् । २सकले होमार्थं मिश्रितेषु ३तिलादिद्रव्येषु च ।

साकाङ्क्ष त्रि० सहाकाङ्क्षया सहस्य सः । १अभिलाषे शाब्दबोधोपयोग्याकाङ्क्षायुक्ते २पदभेदे च । [३सावयवे च ।

साकार त्रि० सह आकारेण मूर्त्त्या । १मूर्त्तिविशिष्टे देवादौ

साकरुण्ड पु० सकुरुण्ड एव स्वार्थे अण् । सकुरुण्डवृक्षे (ग्रन्थिफले वृक्षे) राजनि० ।

साकेत न० आकित्यते आकेतः सहाकेतेन । अयोध्यापुरे शब्दर० "जनस्य साकेतनिवासिनस्तौ" इति रघुः ।

साक्तुक पु० सक्तवे हितः गुडा० ठञ् । १यवे सि०कौ० । सक्तूनां समाहारः तस्येदम् वा ठञ् । २सक्तुसमूहे न० ३तत्सम्बन्धिनि च त्रि० ।

साक्षात् अव्य० सह अक्षति अक्ष-आति सादेशः, सह अक्ष मतात् अत-क्विप् वा । १लौकिकप्रत्यक्षे २तुल्ये च अमरः साक्षादा०कृञि वा उप०समासः । साक्षात्कृत्य कृत्वा वा । ३तद्रूपे चैतन्ये च "यत्साक्षात् दपरोक्षाद्ब्रह्म" श्रुतिः ।

साक्षात्कार पु० साक्षात्+कृ-घञ् साक्षादि० उप० । लौकिकसन्निकर्षजन्ये प्रत्यक्षे ।

साक्षिन् त्रि० सह-अक्षि अस्य इनि "साक्षाद् द्रष्टरि" पा० इनि वा नि० । १साक्षाद्द्रष्टरि । स्त्रियां ङीप् । २परमेश्वरे पु० "साक्षी चेताः केवलो निर्गुणश्च" श्रुतिः । अयमेव साक्षिचैतन्यत्वेन वेदान्तपरिभाषादौ स्वीकृतोऽनुपदं वक्ष्यते । व्यवहारे साक्षिलक्षणादिकं वीर०मि० निरूपितं यथा "तत्र प्रमाणभेदप्रमाणविषयव्यवस्थे क्रियापादप्रस्तावे विविक्ते । अधुना साक्ष्यप्रमाणस्यावान्तरभेदः प्रस्तूयते । तत्र साक्षिस्वरूपमाह मनुः "समक्षदर्शनात् साक्ष्यं श्रवणाच्चैव सिद्ध्यति" । समक्षदर्शनस्य साक्ष्यहेतुत्वं पाणिनिरपि स्मरति । "साक्षाद् द्रष्टरि संज्ञायामिति" । तत्तु व्युत्पत्तिमात्रमव्यापकत्वात् । श्रुतसाक्ष्यादीनामपि साक्षित्वव्यवहारविषयत्वात् । अतएव श्रवणादित्युपलक्षणं प्रमाणमात्रस्य । विवादविषयप्रमाता साक्षीति विवक्षितम् । साक्षिप्रयोजनमाह नारदः "सन्दिग्धेषु तु कार्य्येषु द्वयोर्विवदमानयोः । दृष्टश्रुतानुभूतत्वात्साक्षिभ्यो व्यक्तिदर्शनम्" इति । दृष्टश्रुताभ्यामनुभूतत्वादित्यर्थः । यद्वा दृष्टत्वात् श्रुतत्वादनुभूतत्वाच्चेत्यर्थः । अनुभूतत्वादित्यनेन च गोवृषभन्यायेन प्रमाणान्तरजन्योऽनुभवो गृह्यते । व्यक्तिदर्शनं विवेकज्ञानम् । कात्यायनः "अर्थिप्रत्यर्थिसान्निध्यादनुभूतन्तु यद्भवेत् । तद्ग्राह्यं साक्षिणो वाक्यमन्यथा न बृहस्पतिः" अर्थिप्रत्यर्थिसान्निध्यादनुभूतमिति मुख्यः कल्पः । तदसान्निध्येऽपि श्रवणादिना साक्ष्यस्य वचनान्तरैरनुमतत्वात् । तच्च साक्षिभेदनिरूपणे व्यक्तीभविष्यति । गौतमः "विप्रतिपत्तौ साक्षिनिमित्ता व्यवस्था" । स च साक्षी प्रथमं द्विविधः कृतोऽकृतश्च । साक्षित्वेनार्थिप्रत्यर्थिभ्यान्निरूपितः कृतः । अनिरूपितोऽकृतः । पुनश्च कृतस्य